

WITOLD KARNKOWSKI

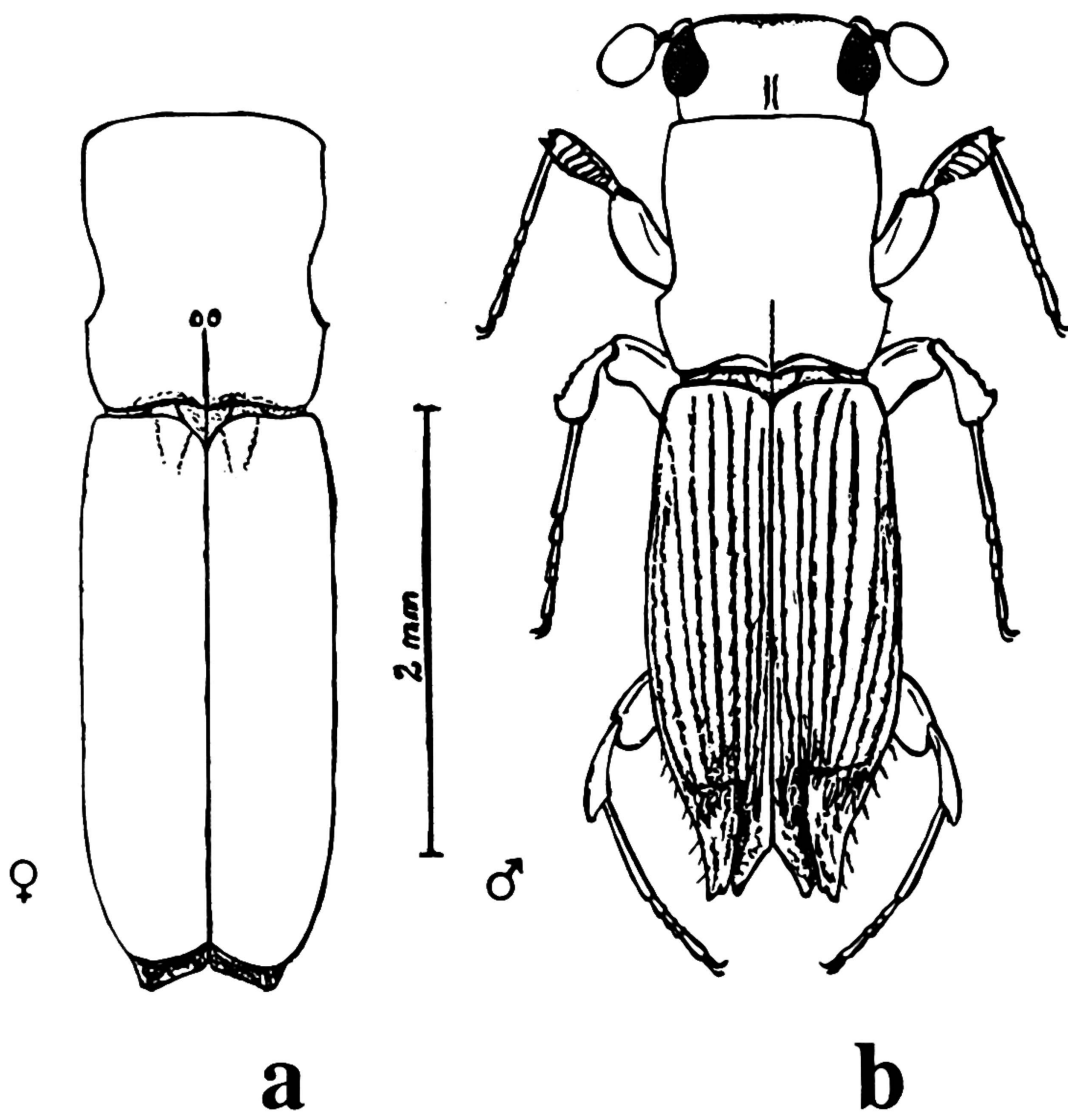
Wystąpienie *Platypus hintzi* Schaufuss (*Coleoptera*, *Platypodidae*) w importowanym drewnie

The Appearance of *Platypus hintzi* Schaufuss (*Coleoptera*
Platypodidae) in Imported Timber

Wyrzyniki (*Platypodidae*) są groźnymi szkodnikami technicznymi drewna. Spośród ok. 1200 gatunków tych owadów, większość spotykana jest w krajach tropikalnych i subtropikalnych. W Polsce występuje tylko 1 gatunek – wyrzynnik dębowiec (*Platypus cylindricus* F.) (Nunberg, 1954; Dominik i Starzyk, 1989).

W lutym 1989 roku w partii drewna okoume (*Aucoumea klaineana* Pierre) z Konga, znajdującej się w porcie szczecińskim, stwierdzono obecność żywych chrząszczy z gatunku *Platypus hintzi* Schaufuss. Drewno było dość silnie uszkodzone na skutek żerowania larw i imagines wspomnianego gatunku oraz korników z rodzaju *Xyleborus*. *Platypus hintzi* występuje dość pospolicie w tropikalnej Afryce, gdzie poraża różne gatunki miejscowych drzew liściastych, a także oczywiście składowane drewno tych drzew. Do żywicieli prócz wspomnianego już okoume zalicza się *Mansonia altissima* Chev., *Triplochiton scleroxylon* K. Schum, sapelli (*Entandrophragma cylindricum* Sprague) i inne (Cola, 1971). Gatunek ten nie był dotychczas notowany w drewnie importowanym do Polski. Ciekawym faktem jest przeżycie imagines, mimo iż temperatura powietrza w porcie wynosiła tylko 4–5°C.

Chrząszcz *Platypus hintzi* dorasta do 5 mm długości. Ciało jest barwy brunatnej. Głowa osadzona prostopadle do osi ciała, zbliżona jest szerokością do przedplecza. W przedniej części jest ona płaska (ryc. 1). Czułki składają się z 1 członowego trzonka, 4-członowego biczyka i 1-członowej, dość dużej maczugi (ryc. 1b). Przedplecze jest gładkie, prostokątne, a po bokach ma wgłębienia do chowania przedniej pary nóg. Pokrywy są dłuższe od przedplecza. W budowie ich występują różnice u samic i samców (dymorfizm płciowy). U samic pokrywy na końcu są ścięte dośrodkowo, a na ścięciu nie ma ząbków (ryc. 1a). Natomiast u samców na ścięciu występują 3 ząbki, zaokrąglone na końcu. Środkowy ząbek jest krótszy od dwóch pozostałych (ryc. 1b). U chrząszczy obu

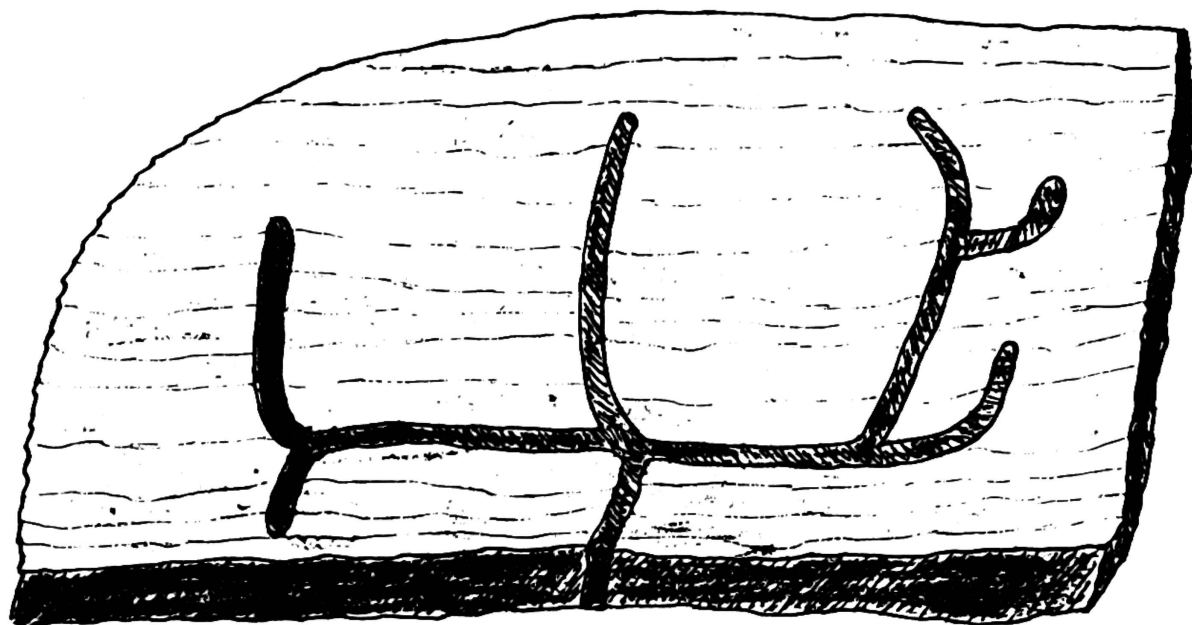

RYC. 1. Chrząszcz *Platypus hintzi* Schaufuss (według Halstead'a, 1986): a – przedplecze i pokrywy samicy; b – pokrój samca

płci głowa i ścięcie są wyraźnie owłosione, a wierzch pokryw wyraźnie punktowany, przy czym punkty te ułożone są w rzędy (Halstead, 1986). Larwy mają budowę typową dla wyrynników. Są one walcowate, barwy białej, beznogie, silnie owłosione, z wyraźnie wyodrębnioną głową. Osiągają długość do 6 mm.

Wygląd żerowiska (uzyskany na podstawie własnych obserwacji) jest następujący: samica wgrzyza się do drewna w kierunku promienistym. Na granicy bielu i twardzieli wgrzyza ona boczne chodniki o długości 20–30 cm i średnicy ok. 3 mm. Od tych chodników, biegnących w płaszczyźnie słoja na lewo i prawo od chodnika wejściowego, drążone są chodniki skierowane do wnętrza drewna, od nich z kolei odchodzą chodniki poprzeczne biegnące w słoju (ryc. 2).

System chodników sięga głęboko w drewno. Samice składają jaja w różnych częściach chodnika. Podobnie jak u innych wyrynników larwy wylęte z jaj żywią się symbiotycznym grzybem wprowadzonym przez chrząszcze do chodnika, a porastającym jego ścianki. W celu przepoczwarczenia larwy wgrzyzają kolebki poczwarkowe, które mają postać krótkich chodników ułożonych prawie równoległe do włókien, w górę i w dół od

RYC. 2. Żerowisko *Platypus hintzi* Schaufuss w drewnie okoume (oryginalne)

chodnika w którym żerowały. Po przepoczwarczeniu chrząszcz wygryza się przez otworek średnicy ok. 2 mm.

Oprócz bezpośrednich uszkodzeń polegających na wygryzaniu przez chrząszcze sięgających w głąb drewna chodników, wyrzynnik ten wprowadzając do żerowisk symbiotycznego grzyba przyspiesza rozkład drewna. Wspomniane drewno okoume było właśnie silnie porażone przez grzyby.

Wątpliwe jest, aby w drewnie składowanym na otwartej przestrzeni *Platypus hintzi* był w stanie przetrwać ostre zimy. Jednak nie można wykluczyć jego rozwoju w okresie letnim, jeśli wtedy szkodnik zostanie zawleczony z drewnem. Nie ma jednak ze strony tego wyrzynnika zagrożenia dla naszych lasów. *Platypus hintzi* był niejednokrotnie przywożony do Europy z drewnem afrykańskim. O wystąpieniu wyrzynnika w importowanym drewnie, składowanym w kilku portach włoskich wspomina Cola (1971).

*Chciałbym uprzejmie podziękować
Panu Profesorowi Janowi Dominikowi (SGGW Warszawa)
za krytyczną korektę tego opracowania.*

Literatura

1. Cola, L.: Mit fremden Hölzern eingeschleppte Insekten, insbesondere Scolytidae und Platypodidae. Anz. Schädl. Pflanzenschutz, Schädlingsbekämpfung. 1971. Jg. 44 Heft 5.
2. Dominik J., Starzyk J.R.: Owady niszczące drewno. Warszawa: PWRiL 1989.
3. Halstead D.G.H.: Keys for the identification of beetles associated with stored products. I – Introduction and key to families. J. Stor. Prod. Res. 1986, vol. 22 N° 4.

4. Nunberg M.: Klucze do oznaczania owadów Polski, cz. XIX Chrząszcze – *Coleoptera*, z. 99–100 Korniki – *Scolytidae*, Wyrzyniki – *Platypodidae*. Warszawa: PWN 1954.

Summary

In February 1989 at the port of Szczecin timber yard an african beetle (*Platypus hintzi* Schaufuss) was noticed in Okoume-tree timber (*Aucoumea klaineana* Pierre) from the Congo.

These wood boring insecta had not been recorded in timber imported to Poland up to then. In this article the morphology and appearance of the worm holes of these beetles is briefly described. Coming from a tropical climate *Platypus hintzi* can not survive severe winters and therefore can not be considered as a threat to Polish forests.